

Lech Łukasiuk

Zbiór archiwaliów po Burkhardzie Regenbergu i Reimundzie Franzu w zasobach Działu Regionalnego Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Dębnie

Rocznik Chojeński 3, 189-215

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Lech Łukasiuk*

Dębno

ZBIÓR ARCHIWALIÓW
PO BURKHARDZIE
REGENBERGU
I REIMUNDZIE FRANZU
W ZASOBACH DZIAŁU
REGIONALNEGO
BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ
MIASTA I GMINY W DĘBNIE

W ciągu ostatnich pięciu lat dział regionalny Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Dębnie wzbogacił swoje zbiory o dwa legaty przekazane przez rodziny po zmarłych: dr. Burkhardzie Regenbergu z Hanoweru i Reimundzie Franzu z Berlina, zgodnie z ich wolą.

Burkhard Regenber (1931–2005) urodził się w Oborzanach (Nabern) k. Dębna, w dzieciństwie mieszkał w Smolnicy (Bärfelde). Od 1941 roku uczył się w gimnazjum w Dębnie. Po wysiedleniu zamieszkał z rodzicami w Bielefeld, tam ukończył szkołę handlową. Studiował ekonomię produkcji w Kolonii, doktoryzował się w Wiedniu. Pracował w przemyśle papierniczym. Od 1995 roku

* Lech Łukasiuk – dębnowski historyk-regionalista, emerytowany ochmistrz okrętowy. Gromadzi pamiątki z przeszłości Dębna i okolic, stale współpracuje z działem regionalnym dębnowskiej biblioteki. Poprzez liczne publikacje, m.in. w miesięczniku samorządowym „Merkuriusz Dębnowski” przybliżył historię Dębna i dawnego powiatu chojeńskiego. Jest członkiem niemiecko-polskiego stowarzyszenia Educatio Pro Europa Viadrina, prowadzi wykłady z historii regionalnej dla młodzieży szkolnej oraz w dębnowskiej filii Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

na emeryturze. Jeszcze przed emeryturą zajmował się czynnym wydawaniem rocznika „Heimatkalender des Kreises Königsberg in der Neumark” (późniejsza nazwa „Königsberger Kreiskalender”) – jako redaktor naczelny i autor wielu interesujących artykułów. Do śmierci w 2005 roku mieszkał w Hanowerze. Zbiór archiwaliów po mężu przekazała dębnowskiej bibliotece żona – Elizabeth Regenberg.

Reimund Franz (1927–2010) urodził się w Berlinie. Od 1932 roku przez 11 lat był mieszkańcem ówczesnego Neudamm/Dębna, tu chodził do szkoły. Ojciec jego był starszym radcą i poborcą sądowym w Dębnie. Po śmierci matki w 1943 roku z pozostałą rodziną wyjechał do Berlina, gdzie mieszkał do śmierci w 2010 roku. Z wykształcenia był energetykiem, a z hobby historykiem – członkiem Towarzystwa Historycznego w Berlinie-Spandau, kolekcjonerem pamiątek przeszłości i zapalonym fotografem. Zbiór archiwaliów po ojcu przekazała dębnowskiej bibliotece córka zmarłego – Christiane Olyerhoek.

Jeszcze przed formalną normalizacją stosunków między Polską a Niemcami dochodziło do wizyt mniejszych lub większych grup niemieckich w ich dawnej ojczyźnie, które z czasem przerodziły się w dwustronne kontakty. Ze strony niemieckiej kontakty te animowały organizacje ziomkowskie poszczególnych miejscowości, powiatów czy ziem, nie wspominając o wcześniejszych wizytach i przyjaźniach osób prywatnych po obu stronach Odry. Ze strony polskiej pierwszy rękę do porozumienia i kontaktów wzajemnych wyciągnął Kościół Katolicki, proboszczowie i duchowieństwo odwiedzanych przez niemieckie grupy miejscowości.

Do Chojny, a szerzej, do byłego powiatu chojeńskiego pierwsza taka zorganizowana grupa niemiecka, która nawiązała oficjalne kontakty z miejscowym samorządem, przyjechała w sierpniu 1987 roku. Była to grupa 48 osób z Getyngi i Brunszwiku, która w czasie śniadania w Chojnie dostała zaproszenie od ówczesnego burmistrza Chojny Gerharda Lemkego do ratusza, który, jak piszą sami Niemcy, powitał ich perfekcyjnym niemieckim, oprowadził po odbudowanym z ruin budynku i zapoznał ze znajdującą się tam biblioteką. Mówił też o swoich planach dla miasta: kanalizacji, wodociągach, budowie elewatora zbożowego oraz budynków mieszkalnych wokół ratusza. Zostali wówczas zaproszeni na spotkanie przez proboszcza ks. Antoniego Chodakowskiego do kościoła klasztornego i pomieszczeń klasztornych, które były wówczas w renowacji. Obejrzelik także film video o zniszczonym kościele Mariackim i planach jego odbudowy.

Po czterech latach, pod koniec sierpnia 1991 roku odbyła się, jak to określono w materiałach niemieckich – podróż studyjna do dawnego powiatu Königsberg/Neumark. Uczestnikami tej podróży byli członkowie rady i urzędnicy partnerskiego dla byłych mieszkańców powiatu Königsberg miasta Brunszwi-

ku, a także przedstawiciele władz tego powiatu oraz organizacji ziomkowskich byłych mieszkańców miast i wsi powiatu Königsberg. Wśród nich byli Gottfried Blum, Kurt Speer, Siegbert Dittmann – przewodniczący koła königsberczyków, Burkhard Regenber – redaktor naczelny rocznika „Königsberger Kreiskalender”, Harald Hoese, Gerhard Kunze, Wolfgang Palm z koła choszczeńskiego, Steinach, Andree oraz przewodniczący komitetu odbudowy kościoła Mariackiego w Chojnie Günter Kumkar. Zatrzymali się w pokojach gościnnych w klasztorze, podejmowani przez ks. prałata Antoniego Chodakowskiego, gdzie mieli wykład Harald Hoese na temat dziejów Chojny i obejrzeli film o kościele Mariackim. Odbyli podróż po terenie dawnego powiatu chojeńskiego. Byli także podejmowani przez burmistrza Stanisława Gralaka oraz radnych. Prowadzone były rozmowy z burmistrzem i członkami zarządu miasta oraz prałatem Chodakowskim o możliwościach przyszłej partnerskiej współpracy. Niemiecka strona uznała „podróż studyjną” za bardzo owocną, jako zapowiedź dalszych kontaktów.

Od tego czasu wzajemne kontakty obu stron nabrały intensywności. W Mieszkowicach dość wcześnie animował je ówczesny proboszcz ks. Augustyn Nowotarski, a nieco później kontakty te utrzymywał z kołem byłych mieszkańców Bärwalde/Mieszkowic tamtejszy Zespół Szkół, który mieści się do dziś w wybudowanej w 1913 roku pod patronatem Związku Królowej Luizy (żona króla Prus Fryderyka Wilhelma III), dawnej niemieckiej szkole gospodarstwa wiejskiego dla dziewcząt (Luisenhof). Gościli tam w końcu sierpnia 1998 roku niemieckie absolwentki tej szkoły. Podobnie było w Zespole Szkół Rolniczych w Smolnicy, gdzie kontakty między byłymi mieszkańcami Bärfelde/ Smolnicy, a obecnymi, podtrzymywali: ówczesny dyrektor szkoły Henryk Marchlewicz oraz dr Burkhard Regenber, który w dzieciństwie i w latach szkolnych mieszkał w Smolnicy.

W Dębnie natomiast pierwsze bardziej oficjalne kontakty z byłymi mieszkańcami Neudamm nawiązały się w 1995 roku dzięki prywatnym kontaktom ks. Romana Jachimowicza¹ SDB i dr. Burkharda Regenberga. Z kolei dr Regenber urodzony 1,5 km od Dębna, w młodości, do 1945 roku mieszkał z rodzicami w Smolnicy. Z Dębniem związany rodzinie i od 1941 roku poprzez naukę w ówczesnym gimnazjum – od 1993 roku był redaktorem i wydawcą prowadzonego na wysokim poziomie edytorskim i merytorycznym rocznika „Königsberger Kreiskalender” oraz współautorem obszernej monografii o dawnym powiecie chojeńskim *Kreis Königsberg/Neumark – Erinnerungen an einen ostbrandenburgischen Landkreis*, wydanej przez Westkreuz Verlag w Bad Münsereifel w 1996 roku. Był również po Margarete Schulz przewodniczącym koła środowiskowego

¹ Ks. Roman Jachimowicz, dębniianin z urodzenia, obecnie rektor Liceum Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim, autor kilku publikacji o historii Dębna.

byłych mieszkańców Neudamm/Dębna, rzecznikiem zbliżenia i pojednania polsko-niemieckiego.

W 1994 roku ks. Roman Jachimowicz w dębnowskiej parafii p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła zorganizował wystawę z eksponatów z własnych zbiorów, przedstawiającą Dębno na starej fotografii i pocztówkach. Dwa lata później podobną wystawę, także w oparciu o zbiory ks. Romana Jachimowicza, wzbogaconą o niewielkie wówczas zbiory własne tj. książki, rękopisy, obrazy, ryciny, litografie, zorganizowała Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Dębnie. Wystawa cieszyła się dużym zainteresowaniem społeczeństwa Dębna. W 1998 roku z udziałem władz miejskich i powiatowych, mieszkańców Dębna oraz przybyłych z różnych stron Niemiec około 120 dawnych mieszkańców Neudamm, pod przewodnictwem Burkharda Regenberga, odbyło się w Urzędzie Miasta w Dębnie pierwsze oficjalne spotkanie dawnych mieszkańców miasta z obecnymi. Tym razem biblioteka dębnowska przygotowała dużą ekspozycję pamiątek z przeszłości miasta i okolicy we współpracy z miejscowymi regionalistami. Wystawę, która miała trwać dwa tygodnie, przedłużono do jesieni 1998 roku, cieszyła się znów dużym zainteresowaniem mieszkańców Dębna i gości.

Od tego czasu takie spotkania odbywają się co roku w każdą pierwszą sobotę czerwca, zawsze poprzedzane wspólnym nabożeństwem ekumenicznym w kościele parafialnym, w którym większość niemieckich gości była chrzczona i konfirmowana. Tym wspólnym spotkaniom towarzyszą zawsze wystawy tematyczne w bibliotece: pamiątek przeszłości, malarstwa, książek, dokumentów itp., także koncerty muzyczne i występy chóralne. Relacje z tych spotkań zamieszczone były w „Königsberger Kreiskalender” oraz „Heimatzeitung Kreis Königsberg Neumark”. Ze strony polskiej taki opis z fotografiami publikowany był każdorazowo w redagowanym przez bibliotekę „Merkuriuszu Dębowskim”, w którym także przez pewien czas ukazywała się wkładka w języku niemieckim, adresowana do czytelnika niemieckiego za Odrą, w tym byłych mieszkańców Neudamm. Był to ewenement na skalę regionalną. Przyczyną zawieszenia edycji były trudności finansowe i redakcyjne. Dzięki tym corocznym spotkaniom z byłymi mieszkańcami Neudamm/Dębna nawiązały się między ludźmi przyjazne kontakty, kilka osób uzyskało z ocalałych resztek akt stanu cywilnego odpisy skrócone aktów urodzenia, a zbiory działu regionalnego dębnowskiej biblioteki wzbogacały się co roku o pamiątki z przeszłości miasta: książki, pocztówki, fotografie, mapy, dokumenty rodzinne itp. Jednak największym benefaktorem działu regionalnego biblioteki był dr Burkhard Regenberga. W Dębnie, Smolnicy, Chojnie bywali z małżonką Elizabeth kilka razy w roku i każdorazowo przywozili ze sobą coś nowego do zbiorów. B. Regenberga doceniał i wspierał pracę regionalistów w Dębnie i byłym powiecie chojeńskim, publikując ich prace w redagowanym przez siebie

roczniku „Königsberger Kreiskalender”. Dzięki niemu w dębnowskiej bibliotece są komplety roczników powojennych wydań „Königsberger Kreiskalender” oraz „Heimatzeitung Kreis Königsberg Neumark”, zbiory pocztówek, fotografii, książek, rycin itp. Burkhard Regenberga zmarł po ciężkiej chorobie 28.06.2005 roku. W pogrzebie w Hanowerze uczestniczyła delegacja z Dębna, biblioteki, regionaliści z Dębna i Witnicy. Był człowiekiem dobrym, przeżywającym swoje przywiązanie do dawnej ojczyzny bez ideologicznych kłapek na oczach, bez pustych marzeń, bez zacierzenia. Był człowiekiem porozumienia o renesansowych zainteresowaniach o czym świadczą jego publikacje w „Königsberger Kreiskalender” i cała działalność w kole środowiskowym byłych mieszkańców powiatu Königsberg/Chojna.

Po śmierci B. Regenberga wdowa po nim, Elizabeth Regenberga, przekazała archiwum związane z jego pracą redakcyjną dębnowskiej bibliotece, ponadto duży zbiór pocztówek wiosek powiatu chojeńskiego, ryciny, mapy, filatelia, fotografie, zbiór pocztówek miast niemieckich i tematycznych od końca XIX do połowy lat 30. XX wieku i inne. Docenili w ten sposób środowisko dębnowskich historyków i regionalistów, uznając, że dział regionalny tutejszej biblioteki jest ośrodkiem poważnym, i że dzieje się tu coś sensownego, co warto wspierać.

Elizabeth Regenberga wydała jeszcze dwa roczniki „Königsberger Kreiskalender” (2006 i 2007). Z powodu pogarszającego się stanu zdrowia nie mogła dalej prowadzić działalności po mężu. Zmarła 18 października 2008 roku i została pochowana obok męża na cmentarzu blisko kościoła św. Mikołaja w Hanowerze. Zdążyła jeszcze przed śmiercią postawić na jego grobie pomnik – głaz narzutowy, przywieziony do Hanoweru ze Smolnicy.

Organizacje dorocznych spotkań w Dębnie przejął ze strony niemieckiej Eberhard Kunst z Frankfurtu n/M. i Günter Engel z Kilonii, ale już bez poprzedniego rozmachu – zbyt się chyba wybijała osobowość Burkharda Regenberga.

Przez pewien czas nie było wiadomo, kto będzie redagował rocznik „Königsberger Kreiskalender”. Podjęli się tego zadania dr Reinhard Schmoock i Hartmut Otto oraz fundacji Heimatkreis Archiv Königsberg–Neumark, której siedziba mieści się w Oderlandmuseum w Bad Freienwalde. Wydano tam cztery kolejne roczniki tj. 2008–2011.

W październiku 2009 roku rada parafialna kościoła św. Andrzeja w Teltow zwróciła się do rady miasta Dębna z propozycją zwrotu zabytkowych dębnowskich dzwonów: ratuszowego z 1794 roku i kościelnego z 1669 roku, które trafiły tam po wojnie ze składowiska dzwonów w Oranienburgu, a przeznaczone na przetopienie na cele wojenne. Dla Dębna była to wiadomość wręcz sensacyjna. Prowadzone są rozmowy o warunkach i sposobie przekazania. Tak oto procentuje dla przyszłości porozumienie polsko-niemieckie, osiągnięte przez pełne dobrej woli kontakty międzyludzkie.

Spis archiwaliów po dr. Burkhardzie Regenergu z Hanoweru:

1. Zbiór 284 pocztówek wsi byłego powiatu Königsberg/Chojna wraz z jego częścią zaodrzańską. Obejmuje 72 wioski w tym 64 po polskiej stronie Odry. Niektóre są reprezentowane przez większą ilość pocztówek tam, gdzie wydano ich więcej dla poszczególnych miejscowości ze względu na ich ówczesną, a i dziś także, atrakcyjność turystyczną. Najstarsze z nich to piękne, kolorowe, wieloobrazkowe litografie, opracowane z dbałością o detal i liternictwo, wydawane od końca XIX wieku do ok. 1905 roku. Potem mamy już wszystkie typy odwzorowania i technik drukarskich od światłodruku do oryginalnych fotografii jeszcze dziś matowo połyskujących srebrem. Pocztówki od 1898 do 1945 roku.

Zbiór ten jest przebogatym źródłem wiedzy o zmianach w krajobrazie dawnej wsi nowomarchijskiej w przeciągu kilkudziesięciu lat, o nie istniejącej już historycznej zabudowie i późniejszych przebudowach (pałace, dwory, stare ryglowe domy z podcieniami, kościoły), o zmianach w krajobrazie wsi wywołanych działaniami wojennymi i powojennymi wyburzeniami (kościół, wiatraki, młyny wodne, kuźnie, sklepy, gospody, browary wiejskie, gorzelnie, zabudowania folwarczne majątków, gospodarstwa, małe wiejskie fabryczki, cegielnie, mosty i urządzenia wodne itd.). Osobną kwestią jest treść korespondencji na pocztówkach, która wymagałaby kiedyś opracowania. Zbiór jest opisany, każda pocztówka zarejestrowana. Osobno sporządzono listę miejscowości z podaniem ilości zachowanych pocztówek i strony w albumie, ułatwiającej odszukanie pocztówki w zbiorze.

L/p	Nazwa polska	Nazwa niemiecka	Ilość pocztówek
1.		Alt Reetz	5
2.	Stary Bleszyn	Alt Blessin	8
3.	Stary Kostrzynek	Alt Cüstrinchen	2
4.	Stare Drzewice	Alt Drewitz	9
5.	Łukowice	Altenkirchen	1
6.		Alt Gietzen	5
7.	Stare Łysogórski	Alt-Lietzegöricke	11
8.	Stara Rudnica	Alt-Rüdnitz	4
9.	Szumilowo	Alt-Schaumburg	2
10.	Smolnica	Bärfelde	1
11.	Bogusław	Batzlow	3

12.	Białegi	Belgen	2
13.	Bielinek	Bellinchen	11
14.	Bielin	Bellin	1
15.	Barnkowo	Bernikow	1
16.	Brwice	Blankenfelde	2
17.		Braalitz	3
18.	Majątek k. Cedyni	Karlstein	1
19.	Chlewice	Klewitz	1
20.	Dargomyśl	Darmietzel	7
21.	Dobropole	Dobberphul	2
22.	Żelichów	Dürrenselchow	2
23.	Reczyce	Eisenhammer	2
24.	Gabowo	Gabow	1
25.	Jelenin	Göllen	2
26.	Goszków	Gossow	10
27.	Góralice	Görlsdorf	1
28.	Golice	Grüneberg	1
29.	Grzymieradz	Grünrade	6
30.	Gozdowie	Güstebiese	26
31.	Krajnik Górny	Hohenkränig	3
32.	Lubiechow Górny	Hohenlübichow	4
33.		Hohenwutzen	5
34.	Godków	Jädickendorf	2
35.	Kaleńsko	Kalenzig	1
36.	Mostno	Kerstenbrügge	2
37.	Stare Objezierze	Klein Wubiser	2
38.	Kłepicz	Klemzow	2
39.	Kłósów	Klossow	5
40.	Mętno (M. i D.)	Gross u. Klein Mantel	5
41.	Oborzany	Nabern	2
42.	Nawodna	Nahausen	6
43.		Neuküstrinchen	1
44.		Neuenhagen	9
45.	Namyślin	Neumühl	10
46.	Krajnik Dolny	Niederkränig	8
47.	Zatoń Dolna	Niedersaathen	2
48.	Piaseczno	Pätzig	2
49.	Piasek	Peetzig	2

50.	Chwarszczany	Quartschen	3
51.	Stoki	Rehdorf	1
52.	Garnowo	Reichenfelde	1
53.	Rosnowo	Rohrbeck	4
54.	Gogolice	Schmarfendorf	1
55.	Zielin	Sellin	2
56.	Stoleczno	Stolzenfelde	2
57.	Troszyn	Trossin	2
58.		Vierraden	1
59.	Witnica	Vietnitz	3
60.	Chelm Dolny	Wartenberg	2
61.	Krześnica	Wilkersdorf	1
62.	Wysoka	Wittstock	3
63.	Siekierki	Zäckerick	6
64.	Czelin	Zellin	15
65.	Cychry	Zicher	9
67.	Sarbinowo	Zorndorf	5
68.	Warnice	Warnitz	5
69.		Neu Lietzegöricke	2
70.	Wierzchlas	Falkenwalde	1
71.	Krzymów	Hanseberg	2

2. Album z 99 pocztówkami dawnego Neudamm/Dębna, w tym kilka fotografii.

3. Niewielki zbiór prefilateliów, kart pocztowych i kopert. Jest to głównie korespondencja wysyłana z terenu b. powiatu Königsberg/Chojna z lat 1833, 1854, 1861–1865, 1900 i późniejsze.

4. Zbiór 732 pocztówek w trzech albumach, z małymi wyjątkami wyłącznie miast niemieckich, w różnym stanie zachowania. Zbiór ten nosi umowną nazwę „Kolekcja Bräske” i dotyczy wyłącznie jednej rodziny ze Smolnicy, ówczesnego Bärfelde, nazwiskiem Bräske. Całość zbioru została usystematyzowana datami wysyłki od najstarszych z 1898 roku do najmłodszych z połowy lat 30-tych.

Ten sposób usystematyzowania kolekcji przejrzyste pokrywa się z datami wędrówek czeladniczych i miejscami pracy jednego z członków rodziny Bräske – Bernharda, którego korespondencja do rodziców w Smolnicy jest dominującą w zbiorze. Bernhard Bräske był z zawodu młynarzem i jako czelad-

nik odbywał obowiązkowe wędrowki po Niemczech pracując w młynach wodnych, parowych i wiatrakach – przed wyzwoleniem się na mistrza młynarskiego. Z tych wędrowek wysyłał do rodziców do Smolnicy dziesiątki kartek pocztowych z miejsc w których pracował, albo zwiedzał. Jest to korespondencja z kilkuletniej wędrowki w latach 1898–1909, szczególnie obfita z lat 1905–1909. W tym czasie jest też epizod marynarski na statkach pocztowych. W treści korespondencji są opisane wrażenia ze zwiedzanych miejsc, opisy warunków pracy w młynach, warunków życia (ceny w schroniskach, hotelach restauracjach, pogodzie, stanach wody przy młynach, uwagi techniczne o młynach, spotkaniach z bratem, niekiedy prośba do ojca o niewielkie pożyczki, itp.). Zwiedzał także targi i przemysłowe wystawy ogólnoniemieckie, wystawy światowe (np. w Liege), także miejsca historyczne, pola bitew, zamki nad Renem, pomniki narodowe itd. Stąd też pocztówki układają się w ciągi tematyczne. Około 1914 roku ożenił się i osiadł w młynie w Eickenkrug w księstwie Lippe-Detmold. Zapewne kupił młyn na spłatę lub wżenił się w interes teścia.

Pewna część pocztówek jest związana z bratem Bernharda – Paulem. Ten również wędrował po Niemczech w ramach praktyki zawodowej. Paul Bräske był w 1898 roku praktykantem ogrodniczym w Sitnie koło Mieszkowic. Później praktykował w różnych miejscach w Niemczech: Saksonii, Nadrenii, Turynгии, Brandenburgii i Pomorzu. W czasie swoich wędrowek spotykali się z Bernhardem w różnych miejscach, co wnika z korespondencji do rodziców w Smolnicy. Paul nawet w czasie służby wojskowej bywał u Bernharda, gdyż ten pisze do rodziców, że Paul na urlopie z wojska „baluje” – jak to żołnierz, zerwany ze smyczy dyscypliny wojskowej. Wydaje się, że był między nimi bardzo dobry kontakt.

Trzecia część pocztówek to korespondencja Ottona Bräske – trzeciego z braci, do rodziców w Smolnicy i brata Bernharda. Otto Bräske w 1904 lub 1905 roku zaciągnął się do wojsk ochrony kolonii w Niemieckiej Afryce Południowo-Zachodniej (obecna Namibia). Był kawalerzystą i wyjechał z ekspedycją do Afryki na początku marca 1906 roku. Przypuszczalnie uczestniczył w opanowaniu utopionego we krwi przez cesarskie Niemcy powstania miejscowej ludności z plemienia Herero i Hotentotów (1904–1907), ale w korespondencji nie ma o tym ani słowa. Stamtąd (Windhuk, Karibib i Gibon) wysłał kilkanaście pocztówek z motywami i stemplami kolonialnymi do rodziny i brata Bernharda. Jest także korespondencja z początku 1907 roku, kiedy zawiadamia rodzinę o powrocie z Afryki i podróży powrotnej (Monrowia, Madera, Gran Canaria). Prawdopodobnie wracał ranny lub chory, gdyż brat Bernhard po jego powrocie z niepokojem dopytuje się o stan jego zdrowia. Przez jakiś czas mieszkał z żoną i synkiem w Chwarszczanach. Wśród pocztówek z motywami kolonialnymi jest jedna – jeźdźca na koniu w mundurze i oporządzeniu kawalerzysty wojsk kolonial-

nych. Jest to najpewniej fotografia pochodzącego z Mieszkowic późniejszego podróżnika i myśliwego Heinricha Otto (1876–1947), który podobnie jak i Otto Bräske i kilku innych z tego terenu, służył między 1903 a 1905 rokiem w wojskach ochrony kolonii i wślwił się w Niemczech marszem przez pustynię Kalahari, za co został odznaczony, a także otrzymał list gratulacyjny od cesarzowej Augusty-Wiktorii.

Tylko dwie pocztówki wskazują na dwóch pozostałych braci Bräske Bertholda (pocztówka z 1901 roku z Prenzlau) i Alfreda, który pozostał z ojcem Johannesem i rodziną na gospodarstwie w Smolnicy (pocztówka ze Smolnicy z 27.10.1907 r. do Bernharda na jego urodziny) .

W pozostałych albumach „Kolekcji Bräske” pocztówki skatalogowano tematycznie, wyodrębniając zasadnicze tematy:

- pocztówki z motywami kolonialnymi,
- marynistyczne (niemiecka flota pasażerska i wojenna z przełomu XIX i XX wieku),
- militarno-patriotyczne,
- władcy, dowódcy, osobistości,
- pozostałe (bez obiegu pocztowego, bez treści, nie datowane, reprodukcje malarstwa, fotosy ówczesnych artystek i aktorek, frywolne, świąteczne itp.).

Do pierwszej, ikonograficznej części zbioru po dr. Burkhardzie Regenbergu, oprócz zbioru pocztówek, należą także zbiory audiowizualne – albumy z fotografiami zabytków i miejscowości byłego powiatu chojeńskiego, robionych przez Burkharda Regenberga i jego żonę Elizabeth na przestrzeni ostatnich 20 lat, a także nadesłanych do niego przez inne osoby, które odwiedzały nasze tereny w tym czasie, również wcześniej.

Do drugiej części zbioru należy zaliczyć liczne dokumenty życia społecznego i materiały redakcyjne „Königsberger Kreiskalender”, będące ogromnym źródłem wiedzy na temat historii naszych terenów, ze szczególnym uwzględnieniem byłego powiatu Königsberg/Chojna, do którego należało Dębno. Materiały te są zebrane w 47 segregatorach ponumerowanych kolejno. Każdy dokument w segregatorze jest oznaczony numerem. Segregator zawiera spis dokumentów z krótkim omówieniem treści dokumentu. Krótki spis tematyki ciekawszych dokumentów po polsku jest umieszczony na grzbiecie segregatora.

Poniżej krótkie omówienie zawartości segregatorów z zachowaniem kolejnej numeracji:

1. Materiały poświęcone margrabiemu Johanowi Hohenzollernowi (Jan z Kostrzyna) i jego żonie Katarzynie, księżnej Brunszwiku i Lünenburga – założycielce miasta Dębna.

2. Kserokopie wyodrębnionych z „Heimat Zeitung Kreis Königsberg/Neumark” list żyjących, a także zmarłych po wojnie w różnych miejscach Niemiec byłych obywateli tych terenów. Podane są: nazwisko i imię, nazwisko panięskie, wiek, poprzednie miejsce zamieszkania, ostatnie miejsce zamieszkania. Kserokopie obejmują również wycinki z listami osób, dla których redakcja składała życzenia urodzinowe, również z podaniem starego, przedwojennego adresu. Na tej podstawie można było już pokusić się na odtworzenie list mieszkańców poszczególnymi ulicami, co też próbował zrobić dr Regenberg. Sporządzenie takiej listy ulicami było możliwe, ale bardzo pracochłonne. Dla Dębna sporządził na tej podstawie osobny, ale niekompletny spis. Była także prowadzona kartoteka dla byłych mieszkańców Neudamm/Dębna z zaznaczeniem losów danej osoby (zaginiony, zmarły, zastrzelony, zamordowany, samobójstwo), ale kartoteka ta nie trafiła do biblioteki, prawdopodobnie trafiła do jakiejś fundacji lub archiwum niemieckiego.

3. Wycinki z różnych publikacji niemieckich o mostach i przeprawach promowych przez Odrę na terenie powiatu chojeńskiego.

4. Materiały dotyczące niemieckiej organizacji kobiecej „Königin Luisenbund” – Związek Królowej Luizy na terenie powiatu chojeńskiego. Są także obszerniejsze materiały o wybudowanej w 1913 roku mieszkowickiej szkole gospodarstwa domowego dla dziewcząt (Luisenhof), nieco o królowej Luizie i Mieszkowicach.

5. Materiały poświęcone ochronie przyrody i wilkom na terenie pow. chojeńskiego, Nowej Marchii i Brandenburgii.

6. Materiały z różnych źródeł niemieckich o rzeźbiarzu z Morynia Heinrichu Bernhardzie Hattenkerellu – mistrzu ołtarzy ambonowych, ambon i aniołów chrzcielnych (Taufengel), który był czynny na terenie powiatów: chojeńskiego, myśliborskiego, na Pomorzu i za Odrą od końca XVII w. do około 1735 roku.

7. Materiały dotyczące tematyki (m in.):

- obóz przejściowy w Kostrzynie 1945–1948 r.
- gospodarka w dobrach rycerskich w 1812 r.
- templariusze i joannicy w średniowieczu,
- chłopstwo na terenie powiatu Koenigsberg,
- wspomnienia dębnowskiego pastora o bitwie pod Sarbinowem w 1758 roku,
- Nowa Marchia w niemieckiej historii,
- baron v. Olsen z Witnicy,
- Pupillen Collegium w Smolnicy
- tekst o Góralicach,

- Kostrzyn – miasto powiatowe w latach 1816–1836,
- historia i historie krajobrazu,
- nowomarchijskie wielkie posiadłości ziemskie,
- spis posiadłości w 1850 roku,
- inne, razem 46 pozycji tematycznych.

8. Korespondencja Burcharda Regenberga z różnymi osobami po stronie polskiej i niemieckiej: Zbigniewem Czarnuchem z Witnicy, Robertem Piotrowskim z Gorzowa – regionalistami, Dariuszem Rymarem z Archiwum w Gorzowie, z Janiną Tylman – dyrektor dębnowskiej biblioteki, korespondencja przeważnie w sprawie archiwalnych numerów „Königsberger Kreiskalender” jak i wymiany interesujących obie strony materiałów.

9. Spis mieszkańców Neudamm/Dębna z ich przedwojennymi adresami, datami urodzin, śmierci, zawodami oraz przyczynami śmierci. Jest to (niekompletny) wyciąg z kartoteki osobowej oraz wielu innych źródeł o losach niektórych spośród byłych mieszkańców Neudamm. Jest także nieco wspomnień różnych osób z ich przeżyć (prawdopodobnie kserokopie z archiwum Fundacji Powiatu Königsberg/Chojna).

10. Kartoteka alfabetyczna mieszkańców Neudamm, niekompletne listy mieszkańców.

11. Materiały dotyczące wioski Piaseczno k. Trzczińska Zdroju (Pätzig).

12. Kartoteki osobowe byłych mieszkańców Neudamm/Dębna z informacjami o ich losach, zebrane z różnych źródeł, w przeważającej części z publikacji okolicznościowych (życzenia z okazji urodzin w „Heimatzeitung...”), nekrologi, listy poszukiwań publikowane w „Heimatzeitung...”. Do niektórych kartotek doklejono późniejsze nekrologi.

13. Materiały dotyczące stowarzyszenia historyków papieru, a także różne wycinki prasowe i kserokopie artykułów dotyczących historii produkcji papieru.

14. Osobiste wspomnienia (kserokopia maszynopisu z adnotacją autora „nie do publikacji”) ostatniego (1933–1945), narodowo-socjalistycznego landrata (starosty) powiatu Königsberg Joachima Reuschera. Wspomnienia były pisane w latach 1946–1949 i uzupełnione w 1967 roku. Oparte na osobistych obserwacjach i wielu relacjach zebranych przez niego po wojnie, o sytuacji w powiecie pod koniec 1944 i na początku 1945 roku. Przybrał w tych wspomnieniach manierę relacji solidnego urzędnika, bez słowa refleksji o przyczynach. Polemiki z oponentami. Do końca nazista. Ciekawy poznawczo materiał.

15. Kserokopie wspomnień Ruth v. Wedemeyer *Historia domu v. Wedemeyer z Pätzig* (Piaseczno k. Trzczińska Zdroju), *powiat Königsberg* i Marii v. Gerlach z lat 1860–1907 (Rosnowo i Narost), spokrewnionej z połową szlachty no-

womarchijskiej. Są informacje o ziemiaństwie z: Gogolic, Białegów, Goszkowa, Rosnowa, Brwic, Wierzchlasu, majątku Karlstein k. Cedyni, Witnicy, Smolnicy, Czernikowa (myśliborskie), Golenic i Warnic.

16. Negatywy filmów.

17. Dokumentacja związana z ufundowaniem kamienia pamiątkowego na cmentarzu w Moryniu, ku pamięci niemieckich zmarłych tam spoczywającym, poświęconego uroczyscie 28.05. 2000 roku. Korespondencja z burmistrzem Morynia w tej sprawie.

18. Materiały dotyczące nieistniejących obecnie folwarków Schlibethal, Demmlershof, Schwannenhof, położonych niedaleko Morynia, a także samego Morynia, Objezierza Nowego, Kłepicza, Żelichowa.

19. Zbiór kopii map i fragmentów map powiatu Königsberg/Chojna.

20. Materiały redakcyjne, plany składu poszczególnych roczników „Königsberger Kreiskalender”, w większej mierze dotyczące części kalendarzowej roczników, tj. rysunki, fotografie, pocztówki, przysłowia na każdą porę roku, w układzie tematycznym: dwory i pałace w powiecie, wiatraki, szkoły, gospody itd. Wszystko w kserokopiach.

21. Korespondencja z relacjami i wspomnieniami różnych osób i okolic, z ich wizyt w rodzinnych stronach. Są także skany i kserokopie fotografii dawnego Dębna, a także dawnych mieszkańców Neudamm/ Dębna.

22. Kserokopie kazań pogrzebowych z XVII wieku wygłaszane przez pastorów na pogrzebach szlachty nowomarchijskiej.

23. Materiały różne: mapy z pld. Małopolski z zaznaczeniem osadnictwa średniowiecznego ok. 1300–1370 r.

- mapa granic Kościoła Ewangelickiego ,
- kserokopia spisu władców dynastii askańskiej,
- kserokopia spisu książąt śląskich,
- plan Kostrzyna z 1900 r.,
- plan Szczecina z ok. 1720 r.,
- plan Szczecina z 1914 r. z podziałem na dzielnice,
- artykuł hist. Alberta Kiekebuscha,
- mapa szlaków handlowych,
- mapa osadnictwa handlowego Celtów,
- mapa szlaków handlowych Europy Wschodniej,
- spis biblioteki po zmarłym Helmucie Grünebergu.

24.-25. Materiały ilustracyjne miejsc i obiektów w byłym powiecie Königsberg/Chojna, będące ilustracjami do części kalendarzowej „Königsberger Kreiskalender”. Pochodzą z różnych przedwojennych publikacji niemieckich. Także kserokopie fotografii i pocztówek.

26. Artykuły i wycinki prasowe dotyczące Chwarszczan oraz kserokopie tekstów z opisem wizyt grupy byłych mieszkańców Neudamm/Dębna, publikowanych w „Merkuriuszu Dębnowskim”, „Heimatzeitung...” i innych czasopi-smach lokalnych.

27. Korespondencja Burkharda Regenberga ze stroną Polską (burmistrz Dębna Ryszard Świącicki, biblioteka), w sprawie organizowanych wspólnych, corocznych spotkań w Dębnie. Korespondencja w sprawie ufundowania i odsłonięcia w dniu 6.06.2000 roku pamiątkowego kamienia na byłym niemieckim cmentarzu w Dębnie, rozliczenia finansowe itp. Kserokopie notatek prasowych o spotkaniach w Dębnie, Berlinie, Smolnicy. Korespondencja prywatna B. Regenberga, dotycząca różnych aspektów historycznych artykułów skierowanych do publikacji w roczniku „Königsberger Kreiskalender”.

28. Dokumentacja związana z ufundowaniem przez stronę niemiecką kamienia pamiątkowego na cmentarzu w Dębnie. Korespondencja w sprawie dorocznych spotkań, lista darczyńców, fotografie i inna korespondencja z lat 1995–2001.

29. Kserokopie artykułów o Neudamm/Dębnie opublikowanych w „Königsberger Kreiskalender” w latach 1926–2005. Niekompletny, wymaga uzupełnień.

30. Materiały dotyczące wiosek byłego powiatu Königsberg/Chojna po obu stronach Odry tj.: Narostu, Zatonii Dolnej, Osinowa Dolnego, Krajnika Dolnego, Neu Wustrow, Neu Trebbin, Neu Rüdnitz, Neu Küstrinchen, Neureetz, Namysłina, Neulevin, Neulietzegöricke, Neuenhagen i Siekierok.

31. Przedruki z polskiej prasy lokalnej i ich niemieckie tłumaczenia m in. z „Merkuriusza Dębnowskiego”, „Gazety Chojeńskiej”, „Ziemi Gorzowskiej”, prasy szczecińskiej na różne tematy dotyczące Dębna (np. bitwa pod Sarbinowem w 1758 roku) i miejscowości w b. powiecie chojeńskim. Ponadto kserokopie fotografii Dębna z lat 60. i 70. XX w., robione podczas prywatnych pobytów byłych neudammerów w Dębnie. Niektóre bardzo ciekawe. Dość dużo materiałów w sprawie ustalenia, kto spoczywał w sarkofagu obecnie eksponowanym w kaplicy pogrzebowej kościoła w Dębnie (właściciel fabryki sukna Jerike). Inne materiały.

32. Kserokopie materiałów pomocniczych w redagowaniu rocznika. Tematyka różna.

33. Materiały z dorocznych spotkań byłych mieszkańców tych ziem i ich związku ziomkowskiego, połączonego z wycieczkami do dawnego powiatu Königsberg/Chojna w latach 1988–2001. Ponadto: różne wycinki prasowe i kserokopie publikacji, dotyczące miast, wiosek w powiecie chojeńskim (Dębna, Morynia, Siekierok, Gozdowic). Przeważnie są to krótkie opisy z informacją

o tych miejscowościach, także nieco fragmentów map topograficznych (Messtischblatt) tych terenów w skali 1:25 000, 1:100 000.

34. Materiały ikonograficzne (przeważnie kserokopie) dotyczące dawnego Neudamm/Dębna oraz Dargomyśla, inne materiały dotyczące Dargomyśla, relacje z wysiedleń w 1945 r.

35. Materiały dotyczące historii wioski Oborzany (Nabern), w tym skan dokumentu uwłaszczeniowego z 1804 roku zagrodnika z Oborzan.

36. Zbiór ilustracji, przeważnie kserokopii rysunków, fotografii oraz skanów fotografii i pocztówek, będących ilustracjami do „Königsberger Kreiskalender”, będących jednocześnie swoistym archiwum ikonograficznym z tematyki ogólnie dotyczącej powiatu Königsberg/Chojna.

37.-38. Kserokopie map lub fragmentów map pow. Königsberg/Chojna, Brandenburgii, Nowej Marchii, fragmenty map topograficznych okolic Dębna, doliny Odry i Warty oraz przełomu odrzańskiego po obu stronach rzeki. Skala 1:25 000, 1:100 000.

39. Materiały stanowiące kronikę osobową mieszkańców dawnego Bärfelde/Smolnicy, prowadzonej i sukcesywnie uzupełnianej przez Burkharda Regenberga.

40. Materiały dotyczące kraju Brandenburgia, w większości poświęcony budowie siedziby fundacji „Haus Brandenburg” – Dom Brandenburski w Fürstenwalde i jego zbiorów.

41. Widoki dawnego Neudamm/Dębna sprzed 1945 r. z różnych publikacji m in. z „Neudamm die Industrie und Handelstadt der nordwestlichen Neumark” z 1927 roku, reprodukcje przedwojennych fotografii i pocztówek, także powojennych fotografii z lat 70., robionych z okazji pobytów byłych mieszkańców Dębna, ponadto kopie widoków Dębna w/g Meriana (1652) i Petzolda (1715).

42.

- Kserokopie i wycinki z polskiej prasy regionalnej z niemieckimi tłumaczeniami z tematyki dot. Dębna,

- zbiór tekstów i materiałów z niemieckich zasobów archiwalnych dotyczących historii młyna papierniczego w Dębnie,

- zbiór tekstów dotyczących drukarni i wydawnictwa Juliusz Neumann/Neudamm (historia wydawnictwa, wspomnienia J. Neumanna, relacja prasowa z pogrzebu J. Neumanna z 1929 roku, fotografie),

- kserokopie fragmentów „Chronik der Stadt Neudamm...” – kroniki Dębna z 1896 r., Gustafa Ehricha, emerytowanego burmistrza miasta,

- kserokopie znaków wodnych dębnowskiego młyna papierniczego,

- kserokopia wydanej przez magistrat Neudamm w 1927 roku publikacji

„Neudamm die Industrie und Handelstadt der nordwestlichen Neumark”,

- kserokopie historycznych map Dębna oraz rycin.

43. Materiały różnych autorów publikowane w „Königsberger Kreiskalender”, a także różnorodne tematycznie wycinki prasowe, kserokopie artykułów prasowych i materiałów historycznych z różnych publikacji, dotyczących byłego powiatu Königsberg/Chojna.

44. Różnorodne teksty poświęcone byłym niemieckim terenom wschodnim: Prusom Wschodnim, Marchii Środkowo-Wschodniej, Marchii Granicznej itd. Są to publikacje tzw. Ostbund z 1927 roku, w cyklu „Deutschlands Städtebau”.

45. Kserokopie różnych materiałów.

46. Kserokopie zbioru pocztówek z zasobów fundacji „Haus Brandenburg” w Fürstenwalde (przełądowe – tylko orientacyjnie).

47. Materiały zebrane przez Burkharda Regenberga dotyczące pałaców, dworów, parków i ich właścicieli z terenu powiatu Königsberg/Chojna wraz z jego częścią zaodrzańską.

Do spuścizny po Burkhardzie Regenbergu zaliczyć należy także kompletne powojenne wydania roczników „Königsberger Kreiskalender”, w które sukcesywnie zaopatrywał dębnowską bibliotekę. Roczniki od 1953 do 2011 (z przerwami na lata w których nie był wydawany).

Dzięki dr. Burkhardowi Regenbergowi z darów byłych mieszkańców Neudamm/Dębna mamy także kompletne roczniki ziomkowskiego czasopiśma (miesięcznik) „Heimatzzeitung Kreis Koenigsberg Neumark” od 1950 do 2006 roku włącznie. Ponadto w kserokopii kronikę Chojny Augustina Kehrberga, wydanie z 1724 roku oraz kilka innych książek.

Spis archiwaliów po Reimundzie Franzu z Berlina

Zbiór ten jest obecnie w trakcie opracowywania². Podajemy ważniejsze do tej pory opracowane materiały. Numeracja w niniejszym spisie jest numeracją porządkową i nie odpowiada numeracji teczek czy segregatorów.

1. Zbiór 257 pocztówek dawnego Neudamm/Dębna z lat 1897–1945.

2. Zbiór 54 pocztówek Kostrzyna. Banknoty (tzw. Notgeldy) zastępcze miasta Kostrzyna, emisja z 1.02.1921 r., o wartości 50 fenigów – 3 szt.

3. Oryginalny, składany, 4-częściowy prospekt turystyczno-reklamowy miasta Königsberg/ Chojna z mapą miasta i zaznaczonymi na niej interesu-

² Stan na sierpień 2011.

jącymi, historycznymi budynkami miasta. Do tego szereg reklam firm chojeńskich. Wydany po 1933 roku w drukarni Bartel & Meier, Frankfurt n/O.

4. Zestaw kryzysowych banknotów zastępczych (tzw. Notgeld) miasta Chojny, bez daty emisji i numerów serii (prawdopodobnie 1923 rok). Druk: H. Madrasch Königsberg. Prawdopodobnie kopie – zbyt dobre stany.

5. Zestaw pocztówek miasta Köwnigsberg/Chojny – 11 szt.

6. Zestaw pocztówek wiosek z okolic Dębna:

- Dargomyśl 4 szt. + 3 fotografie.

- Cychry 2 szt.

- Sarbinowo 1 szt.

- Smolnica 2 szt.

- Krześnica 2 szt. + fotografia z maja 1927 r.

- Oborzany 1 szt. + fotografia.

- Wysoka 1 szt.

- Barnówko 1 szt.

- Mostno 1 szt. + fotografia sprzed 1910 r.

- Chwarszczany 1 szt.

- Dąbroszyn 1 szt.

- Mosina 1 szt.

- Czelin 1 szt.

- Barlinek 1 szt.

- Mieszkowice 2 szt.

- Trzczańskie Źródło 3 szt.

7. Trzczańskie Źródło. Składany, 5- częściowy prospekt turystyczny z 1938 roku. Wydany dla domu kuracyjnego uzdrowiska z opisem uzdrowiska i usług. Druk: Oder-Blatt, Kostrzyn n/O.

8. Myślibórz: znaczek reklamowy z herbem miasta oraz plakieta reklamowa z powiatowego przeglądu zwierząt hodowlanych, połączonego z wystawą maszyn i urządzeń rolniczych w Myśliborzu w dniach 4–6 czerwca 1909 roku.

9. Myślibórz: pocztówki dawnego Soldin/Myśliborza szt. 6, w tym jedna panoramiczna (plaża).

10. Gorzów: pocztówki dawnego Landsberga/Gorzowa szt. 4.

11. Frankfurt n/O: pocztówki szt. 6.

12. Bad Buckow: pocztówki szt. 3.

13. Koblenca n/ Renem: pocztówki szt. 9.

14. Lipsk: pocztówki szt. 3.

15. Fotografie prywatne oraz inna tematyka: szt. 10.

Książki

1. Ehrich Gustav (Bürgermeister a.d.), *Chronik der Stadt Neudamm nebst Mitteilungen aus alten Schöppen, und Grundbüchern der Dorfschaften Wittstock, Nabern, Darrmietzel, Zicher, Damm, (früher Dorf) und Batzlow*, Neudamm 1896, wyd. J. Neumann/Neudamm, str. 244. Jest to kronika Dębna wraz z wyciągami ze starych akt i ksiąg gruntowych dla okolicznych wiosek: Wysokiej, Oborzan, Dargomyśla, Cychr, Damm (gminy wiejskiej Dębna) i Bogusławia, sięgających wstecz końca XVII wieku do 1894 roku. W publikacji brak jest kopii mapy fragmentu Dębna J. Hornburga z 1752 r. Gustav Ehrich był burmistrzem Dębna w latach 1869–1893.

2. Praca zbiorowa. *Neudamm die Industrie und Handelstadt der norwestlichen Neumark*. Wydana przez magistrat Neudamm w 1927 roku, wydawnictwo Julius Neumann/Neudamm, str. 160. Podtytuł: *Przewodnik przez przeszłość i teraźniejszość gminy miejskiej z wieloma ilustracjami i planem miasta*. Zawiera opis miasta wg stanu na 1927 rok. Na końcu dużo reklam z krótką historią fabryk i firm. Dwa egzemplarze tej publikacji. Drugi egzemplarz miał wyciętą część ze statystyką miejską, którą uzupełniono przez wklejenie nieco mniejszego formatu kopii brakującej części.

3. *Die Kunstdenkmäler der Provinz Brandenburg*, tom VII, część 1, zeszyt II i V. Wydana w Berlinie w 1928 roku pod redakcją prof. Ericha Bluncka. Zeszyt II zawiera opis zabytków Chojny. Zeszyt V zawiera opis zabytków miejscowości południowej części powiatu chojeńskiego.

4. Zestaw najwcześniejszych, powojennych roczników „Kreis-Kalender für den Kreis Königsberg-Neumark” od 1953 do 1969 włącznie i 1982 r. Razem 17 tomów.

5. Praca zbiorowa. *Neudammer Förster Lehrbuch*, Neudamm 1922. Jest to 7 wydanie (pierwsze w 1899 r.) bardzo popularnego w służbach leśnych Niemiec podręcznik leśniczego, 878 stron, liczne ilustracje i kolorowe tablice. Wydawany w wydawnictwie J. Neumann/Neudamm.

6. Prof. dr Bünger, *Neudammer Landwirt Lehrbuch*, wyd. J. Neumann/Neudamm, 1927, 365 str. Na końcu tablice fotograficzne.

7. Paul Biens, *Heimatklänge Sagen und Bilder aus der Geschichte der Neumark*. Paul Biens – nauczyciel i badacz historii Nowej Marchii z Lipian. Przedruk z wydania z 1910 roku, wydana przez jego wnuka ze strony matki Jörga Lüderitza. Wyd. Bock & Kubler 1994, Berlin-Fürstenwalde-Woltersdorf.

8. Ralf Juon, *Küstrin 1232–1932*. Obszernie ilustrowany album wydany z okazji 700 lat Kostrzyna n/O. Zebrany przez Ralfa Juona, podoficera w komendanturze twierdzy kostrzyńskiej. 96 stron, liczne ilustracje i fotografie.

9. Rudolf Kunstmann, *Küstrin, die Altstadt an Oder und Warthe 1232–1982*. Publikacja wydana z okazji 750-lecia miasta przez Stadtbezirk Küstrin in der Landsmanschaft Berlin - Mark Brandenburg Landesverband Berlin. 98 stron, ilustracje i fotografie.

10. Fritz R. Barran, *Städte-Atlas Ostbrandenburg*, Leer 1990. Zawiera plany miast, krótką historię miejscowości, także po polskiej stronie Odry z fotografiami oraz spis miast i gmin poszczególnych powiatów z podaną liczbą mieszkań i ludności wg stanu na dzień 17.05.1939 rok. Po polskiej stronie obejmuje m.in.: Choszczno, Mieszkowice, Barlinek, Pełczyce, Strzelce, Boleszkowice, Górzycę, Gubin, Chojnę, Kostrzyn, Gorzów Wlkp., Lipiany, Międzyrzecz, Moryń, Dębno, Rzepin, Skwierzynę, Myślibórz, Słońsk, Witnicę Gorzowską, Dobiegniew, Cedynię Sulęcín, Sulechów. 143 strony.

11. Werner Melzheimer, *Die Festung und Garnizon Küstrin*, Berlin 1989. 208 stron. Historia miasta i twierdzy na tle historii Brandenburgii. Liczne plany, mapy, ilustracje i fotografie.

12. Volkmar Braun, Frank Gosch, Martin Rogge, „Die Festung”, Heft 8, *Küstrin: Fort Gorgast (1883–89) und der Fortgürtel*, Unna 1997. Wydany przez Verein für die Geschichte Küstrin e.V. 45 stron. Zawiera krótkie omówienie historii twierdzy kostrzyńskiej (1537–1890), krótko omówiono forty: Sarbinowski, Czarnów, Zabice, Gorgast, fort pierścieniowy. Plany fortów i rysunki aksonometryczne.

13. Karin Bader, *Ostbrandenburg, Neumark und Niederlausitz in 144 Bildern*, wyd. Gehard Rautenberg, Leer 1993. Wydanie II, 80 stron. Liczne fotografie tematycznie różnorodne. Z terenu b. powiatu chojeńskiego: Kostrzyn, Chojna, Trzcina, Krajnik Górny, Mieszkowice, Lubiechów Górny.

14. Praca zbiorowa pod redakcją Hansa Gottfrieda Bluma, *Kreis Königsberg/Neumark, Erinnerungen an einen ostbrandenburgischen Landkreis*, Westkreuz-Verlag, Bad Münstereifel 1996. 400 stron, wydanie drugie poszerzone. Bogato ilustrowana monografia powiatu Königsberg/Chojna.

15. Wanja W. Ronge, *Und dann müssten wir raus. I wtedy nas wywieźli. 1939–1949 Wędrowki po obszarze pamięci. O wypędzeniach Polaków i Niemców*, Berlin 2000. 136 stron, liczne fotografie. Tekst polski i niemiecki.

Czasopisma

Pojedyncze numery wydawanej w Neudamm/Dębnie w wydawnictwie J. Neumann/Neudamm und Berlin, ogólnoniemieckiej gazety myśliwskiej „Deutsche Jäger-Zeitung” z lat 1923, 1929, 1932, 1933 oraz kompletne roczniki miesięcznika „Heimatzeitung Kreis Königsberg Neumark” od 2000 do 2006 roku włącznie.

Zbiór map (podano tylko ciekawsze pozycje)

1. Mapa Pomorza i Brandenburgii rytowana przez Rizzi-Zannoniego, wydana w Paryżu w 1760 roku, 370 × 475 mm. Miedzioryt, podklejona na płótnie, składana 2 × 4 pola. Kontury krajów obwiedzione kolorami. Brak skali.

2. Mapa powiatu Königsberg/Chojna, 830 × 870 mm. „Dr. Max Limpricht's Karte des Kreises Königsberg, n/M”. 5-kolorowa, składana (7 × 5 pól) mapa litograficzna w skali 1:75 000, podklejona na płótnie. Twarda tekturowa okładka. Drukowana w wydawnictwie J. Neumann/Neudamm. Brak daty wydania (ok. 1910 r.?).

3. *Plan der Umgegend von Cüstrin*. Mapa rytowana przez Boehma w 1854 roku. Skala 1:200 000. Monochromatyczna. Wym. 199 × 173 mm.

4. Einheits Blatt nr 66 Cüstrin-Landsberg a.d.W.-Zielenzig”. Mapa 5-kolorowa, składana – 6 × 4 pola, o wymiarach 678 × 565 mm, 1921 rok, wydana przez Reichsamt für Landesaufnahme, Berlin. Skala 1:100 000.

5. Mapa stolikowa (Messtischblatt) nr 3254 Neudamm/Dębno. Składana, 4 × 3 pola, wymiary: 470 × 460 mm., monochromatyczna, skala 1:25 000 z 1934 roku.

6. Mapa stolikowa (Messtischblatt) nr 3254 Neudamm/Dębno. Składana, 4 × 3 pola, wersja kolorowa z 1936 roku, podklejona na płótnie.

7. Mapa stolikowa. Opis j/w. Wersja kolorowa z 1936 r. Nie podklejona.

8. Orientacyjny plan Neudamm/Dębna z nazwami ulic. Pochodzi z publikacji dębnowskiego magistratu z 1927 roku pt. *Neudamm die Industrie und Handelsstadt der nordwestlichen Neumark*. Skala 1:4000. Zaznaczono budynki użyteczności publicznej. Sporządzona w październiku 1927 roku.

9. Mapa stolikowa (Messtischblatt) nr 3253 Fürstenfelde/Boleszkowice (stary numer 1700), monochromatyczna, Skala 1:25 000, 1934 rok, wymiary 470 × 460 mm.

10., *Reichskarte, Grossblatt 66, Frankfurt (Oder)-Küstrin-Landsberg (Warte)-Zielenzig*. Monochromatyczna, 1940 rok, skala 1:100 000, wymiary: 700 × 570 mm Składana: 7 × 4 pola.

11. *Deutsche Karte, Soldin nr 247*. Mapa powiatu myśliborskiego. 1939 rok. Skala: 1: 50 000, 3-kolorowa, składana: 3 × 5 pól, wymiary: 700 × 575 mm.

12. *Verkehrskarte von der Provinz Brandenburg*. Mapa drogowa Brandenburgii wydana przez Verlag für heimatliche Kultur, Willy Holz, Berlin. Kolorowa, skala 1:650 000, składana: 6 × 3 pola, wymiary: 518 × 410 mm.

13. Mapa stolikowa (Messtischblatt) nr 271 (stara numeracja) z 1895 roku. *Cüstrin*. Obejmuje Kostrzyn i okolice: Seelow, Czarnów, Słońsk, Czelin, Kłosów, Boleszkowice, Dębno. Skala 1: 100 000, monochromatyczna, składana: 4 × 2 pola.

Wymiary: 360 × 295 mm.

14. *Karte des Deutschen Reiches Sect. 15 Frankfurt a/O*, 1900 rok. Skala 1:500 000. Wyd. Gotha: Justus Perthes. Wymiary: 405 × 330 mm, składana: 3 × 2 pola, monochromatyczna, podklejona na płótnie.

15. *Grossblatt 66 Frankfurt (Oder)-Küstrin- Landsberg (Warte)-Zielenzig*. Wydana przez Institut für angewandte Geodäsie, 1940 r. Skala 1: 100 000, monochromatyczna, wymiary: 700 × 570 mm.

16. *Pharus Karte der Neumark*. 1931 r. (?). Kolorowa, litograficzna, składana: 4 × 3 pola. Skala 1:180 000.

17. *Beckmann Special-Post u. Eisenbahnkarte des Deutschen Reiches Section 2*. Brak skali, brak legendy. Obejmuje tereny: od Cottbus do Bornholmu, Wielkopolskę, Pomorze i całe Prusy Wschodnie aż za Tylżę. Osobno okolice Klajpedy, Wielkiego Berlina i Poczdamu. Składana: 6 × 3 pola, podklejona na płótnie. Wymiary: 860 × 700 mm.

18. *Silva Karte des Kreises Soldin*. Mapa powiatu myśliborskiego z wykazem miejscowości, 6-kolorowa litografia, składana 5 × 3 pola. Skala 1:150 000, wydawca: Verlag für heimatliche Kultur Willy Holz, Berlin. Mapa turystyczna.

19. Dwa egz. kolorowych, współczesnych reprintów map Brandenburgii z 1902 roku.

20. Dwa egz. drogowych map Brandenburgii nr 8 i 9, wydane przez koncern Shella dla jego stacji benzynowych. Skala 1: 470 000. Numer 8 obejmuje tereny Wielkiego Berlina oraz tereny od Dessau po Pritzwalk na zachodzie, po Kottbus, Gubin, Frankfurt, Kostrzyn, Gryfino na wschodzie. Mapa kolorowa, składana: 4 × 2 pola. Tabele odległości, spis map, krótki tekst o Shellu. Wydana przed 1945 r.

21. Mapa nr 9. Opis j/w. Obejmuje tereny od Senftenberg po Bad Freienwalde na zachodzie po Lubań, Głogów aż za Wronki po polskiej stronie przedwojennej granicy.

22. *Silva Übersichtskarte von hauptsächlichsten Teil der Provinz Brandenburg*. Wydana przez: Verlag für heimatliche Kultur, Willy Holz, Berlin, 5-kolorowa, składana: 9 × 4 pola, wymiary: 580 × 600 mm. Skala 1:300 000.

23. *Straubes Reiseführer durch die Provinz Brandenburg, Märkisches Wanderbuch mit angrenzenden Gebieten von Mecklenburg und Anhalt: Band I*. Obejmuje: część tekstową przewodnika, ilustrowaną 20 kolorowymi mapkami szczegółowymi w skali 1:60 000. Wykaz miejscowości.

24. *Silva Wanderkarte der Umgegend von Berlin*. 6-kolorowa, litograficzna mapa z wykazem miejscowości okolic Berlina. Składana: 8 × 5 pól. Skala 1:100 000, wymiary: 855 × 650 mm. Wydawca: Verlag für heimatliche Kultur, Willy Holz, Berlin, przed 1939 r.

25. *Silva- Wanderkarte Straussberg- Buckow- Ekner- Woltersdorf- Rüdersdorf*. 5- kolorowa, litograficzna, składana: 7×3 pola, mapa w skali 1:100 000, wymiary: 610×460 mm. Wydawca: Verlag für die heimatliche Kultur, Willy Holz, Berlin. Wydana przed 1939 r.

26. *Blatt VIII.Straussberg*. Wydana przez R. Eisenschmidt, Verlagsbuchhandlung im Preussischen Offizierverein Berlin, Hauptvertriebes d. Karten d. Kgl. Landesaufnahme. Mapa litograficzna, 6-kolorowa, podklejona na płótnie, składana: 4×3 pola. Skala 1:50 000, wymiary: 460×470 mm. Obejmuje tereny: od Rüdersdorf do Straussberga na zachodzie, i od Steinhöfel przez Müncheberg, Buckow po Pritzhausen w tzw. „Szwajcarii Marchijskiej” na wschodzie. Wydana przed 1914 r.

27. *Silva Wanderkarte von Buckow*. 6-kolorowa, litograficzna mapa okolic Buckow w tzw. „Szwajcarii Marchijskiej”. Składana: 6×4 pola, wymiary: 485×560 mm. Skala 1:15 000. Wydawca: Carl Fleming und C.T. Wiskott A.-G. Berlin, przed 1934 r.

28. *Kiesslings Spezialkarte von Buckow und Umgegend (sogen. Märkische Schweiz)*. Mapa okolic Buckow w tzw. „Szwajcarii Marchijskiej”. Około 1900 r. Litografia 6-kolorowa, składana: 4×2 pola. Skala 1:12 500, wymiary: 610×460 mm.

29. *Silva Wanderkarte von Straussberg*. Mapa okolic Straussberga. Litografia 6-kolorowa. Skala 1:50 000, składana: 6×3 pola, wymiary 610×4600 mm. Wydawca Willy Holz, Berlin (przed 1939 r.).

30. *Übersichtskarte zum amtlichen Kursbuch in der Sowjetischen Besatzungszone*. Monochromatyczna mapa tras kolejowych w Radzieckiej Strefie Okupacyjnej. Obejmuje tereny od Hanau przez Bremę po Flensburg na zachodzie, i od Żytawy (Zittau) przez Żary, Gorzów, Szczecin, Trzebiatów na wschodzie. Brak skali. Mapa z 1947 roku. Wymiary: 340×390 mm.

31. *Übersichtskarte zum amtlichen Kursbuch der Deutschen Bundesbahn*. 6-kolorowa mapa tras kolejowych RFN wraz z terytorium NRD, zachodniej Czechosłowacji i ziem zachodniej Polski (wszystkie dawne nazwy niemieckie). Skala 1: 1 450 000, wydana przez: Bundesdirektion, Karlsruhe, 1959. Po polskiej stronie mapy uwaga: tereny wschodnie Rzeszy Niemieckiej (stan: 31 grudzień 1937) czasowo pod obcym zarządkiem. Wymiary: 575×730 mm, składana 4×4 pola. Na odwrocie mapa szlaków kolejowych aż po Kazań oraz Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki. Osobno wkomponowana mapka z liniami Dalekiego Wschodu po Chabarowsk, Władywostok i Pekin.

32. *Übersichtskarte zum Kursbuch der Deutschen Reichsbahn, Deutsche Demokratische Republik*. Brak skali, wydana w 1976 roku, składana: 4×2 pola. Wymiary: 410×550 mm. Na odwrocie trzy mapy szlaków kolejowych: Wielkiego Berlina, Lipska i Drezdna.

Do schedy po Reimundzie Franzu zaliczyć należy także dwie podarowane przez niego wcześniej kopie historycznych map okolic Dębna pozyskane z niemieckich archiwów:

1. *Carte von der Feldmark Damm* (wyodrębniona po 1716 roku od miasta gmina wiejska Dębna- L.Ł.) *worinen nach denen unterschiedenen Farben ersehen was zum Königlichen Vorwerck, dem Lehn Schultzen, dennen Bauern, dennen Cossaten, zur Pfarre, zur Kirche, dennen Bürgern und dem Unterförster gehöret und wie solches melit unter einander Liege; Angefertiget ins Mense Martius 1774 durch Oth. G. Schulze*. Skala w prętach reńskich. Wymiary 580 × 385 mm. Mapa odręczna, kolorowana, zawiera pochodzący jeszcze ze średniowiecza podział na trzy pola: pole nad rzeczką Darr (Dargawa, obecnie Sienica), pole środkowe, i pole młyńskie. W obrębie każdego z nich wytyczone poszczególne wąskie zagony z oznaczeniem właścicieli, ówczesne drogi, granice obwiedzonego wałami Dębna, zabudowania gminy wiejskiej Damm za bramami miejskimi³.

2. Poprzedniczka map stolikowych tzw. Urmesstischblatt Bande VIII. Blatt 3, sporządzona w 1833 roku przez kartografów 25 Pułku Piechoty. Kolorowa litografia o wymiarach: 447 × 447 mm. Brak skali i legendy. Obejmuje tereny wokół Dębna, Grzmiradza, Barnówka i Mostna.

Dokumentacja archiwalna

Materiały z archiwum po Reimundzie Franzu to z małymi wyjątkami skany i kserokopie materiałów archiwalnych pozyskanych przez niego z niemieckich archiwów państwowych i kościelnych, wycinki prasowe z interesującej go tematyki, materiały do projektowanych przez niego artykułów. Nie wszystkie segregatory i teczki zostały do tej pory opisane. Poniżej podano tylko opracowane materiały. Numery kolejne są tylko numeracją porządkową niniejszego spisu.

1. Segregator zawierający materiały archiwalne i ilustracyjne, dotyczące gminy ewangelickiej Neudamm/Dębna z lat od 1694 do 1945. Spis dokumentów liczy 6 stron i 189 pozycji, m in. :

- matrikuła kościołów w Dębnie i Oborzanach, sporządzona przez komisarzy spisowych 21 sierpnia 1694 roku. Kserokopia dokumentu liczącego 36 stron. Bardzo ciekawy poznawczo materiał,

- plik dokumentów parafialnych dotyczących: posiedzeń rady parafialnej, pisma proboszczów do konsystorza, superintendentury, przysięgi wierności

³ Oryginał mapy znajduje się w Geheimes Staatsarchiv w Berlinie-Dahlem (przyp. red.).

państwu proboszczów i pastorów pomocniczych, korespondencja różna z lat od 1840 do 1940. Korespondencja dotycząca introdukcji proboszczów i pastorów pomocniczych, nominowania duchownych na rektorów szkół, protokoły kontroli kasy kościelnej dokonywanej przez superintendenturę z Kostrzyna, korespondencja z magistratem i burmistrzem Neudamm i szereg innych,

- kserokopie kilku numerów wydawanego od 1895 roku przez parafię ewangelicką Neudamm/Dębna kwartalnika pt. „Kirchlicher Anzeiger für die Evagelische Gemeinde Neudamm”, drukowanego w drukarni wydawnictwa J. Neumann/Neudamm,

- kserokopie artykułów z różnych niemieckich źródeł sprzed 1945 roku, dotyczących spraw gminy ewangelickiej Neudamm,

- kserokopie artykułów z prasy po 1945 roku w sprawie j/w,

- skany fotografii i starych pocztówek z widokami kościoła w Dębnie do 1945 roku, także wnętrza.

2. Segregator zawierający artykuły, wycinki prasowe, mapy, ilustracje, skany fotografii i pocztówek dotyczących Kostrzyna n/O. Spis liczy 6 stron i 47 pozycji.

3. Segregator z zebranymi przez R. Franza z różnych źródeł niemieckich wspomnieniami i relacjami b. mieszkańców tych terenów z ich przeżyć w 1945 roku, a także relacje z lat powojennych z ich pobytów w Dębnie i okolicy :

- wspomnienia Christy Schmidt,

- relacja z Dębna z 1961 roku,

- interesująca relacja b. sołtysa z Mosiny (Massin) A. Strunka; są to wspomnienia z lat 1932–1946,

- wspomnienia Karla-Heinza Knöschke z Neudamm/Dębna od stycznia 1945 do maja 1946,

- relacja (81 stron) w formie krótkich opowiadań o życiu w dawnym Neudamm/Dębnie, napisana przez Gerharda Otto, zakończona w czerwcu 1963 roku. Nieco także o byłym powiecie Königsberg/Chojna. Interesujący poznawczo materiał, (Dębno od str. 24),

- relacja Wilhelma Kramera z Białegów i Chełma Dolnego pt. *Dramatyczne styczniowe dni 1945*.

4. Duży segregator z materiałami ikonograficznymi (oryginały i skany) oraz kserokopiami różnych tekstów dotyczących Dębna przed i po 1945 roku. Niektóre do tej pory nieznanne. Segregator jeszcze nieopracowany.

5. Segregator zawierający materiały statystyczne miejscowości Rzeszy Niemieckiej w/g spisu powszechnego z 1939 roku,

- książki telefoniczne Neudamm/Dębna,

- fotografie i reprodukcje ze starych pocztówek o tematyce dotyczącej linii kolejowej Stargard-Kostrzyn oraz linii kolejowych w byłym powiecie chojeńskim. Spis liczy 3 strony i 60 pozycji.

6. Segregator z kopiami i fragmentami różnych map okolic Dębna i Nadodrza. Spis liczy 4 strony, 41 pozycji.

7. Segregator z materiałami dotyczącymi przemysłu w dawnym Neudamm/Dębnie: fabryki, warsztaty, sklepy. Do każdego w miarę możliwości jest zebrany materiał tekstowy o właścicielu i firmie oraz ikonograficzny, w tym oryginalne dokumenty, fotografie, druki, akcje itp. Część zbioru to osobiste dokumenty Reimunda Franza. Segregator nie jest jeszcze opracowany.

8. Segregator ze współczesnymi prospektami turystycznymi, informacjami polskimi i niemieckimi z Nadodrza. Spis liczy 2 strony, 19 pozycji.

9. Segregator zawierający m.in. kserokopie różnych tekstów z „Heimatzeitung Kreis Königsberg /Neumark” z listami nazwisk osób z Dębna i b. powiatu chojeńskiego. Spis podano miejscowościami dawniej zamieszkiwanymi. Ponadto kserokopie tekstów z różnych spotkań oraz tłumaczenia na j. niemiecki tekstów z „Merkurjusza Dębnowskiego”, dotyczących przeszłości miasta. Segregator nie jest jeszcze opracowany.

10. Segregator zawierający korespondencję R. Franza z niemieckimi archiwami, bibliotekami, antykwariatami. Różne informacje o zasobach, katalogi, cenniki usług, oferty. Nieco kopii dokumentów osobistych R. Franza z lat szkolnych w Neudamm oraz krótka chronologiczna nota biograficzna do 1943 roku. Korespondencja z Burkhardem Regenbergiem w różnych sprawach. Segregator nie jest jeszcze opracowany.

11. Segregator z materiałami dotyczącymi działalności R. Franza w różnych towarzystwach, m.in. historycznych: Berlin-Spandau i Küstrin Kietz.

12. Około 190 slajdów z reprodukcjami pocztówek i fotografii dawnego Neudamm/Dębna oraz współczesnych i 50 slajdów z Kostrzyna i Seelow. Jeszcze nieopracowane.

Grafiki

1. Miedzioryt Dębna rytowany przez Mateusza Meriana Starszego, pochodzący ze znanego dzieła Martina Zeillera z 1652 roku pt. *Topographia Electoratus Brandenburgici et Ducatus Pomeraniae*. Oryginalny. Rysunek Dębna do rytowanego miedziorytu był wykonany zapewne w latach dwudziestych XVII wieku, kiedy Dębno nie było jeszcze zniszczone przez działania wojny trzydziestoletniej.

2. Miedzioryt Kostrzyna (plan twierdzy) rytowany przez Mateusza Meriana Starszego. Pochodzenie j/w. 1652 rok. Oryginalny.

3. Miedzioryt Myślborza rytowany przez Mateusza Meriana Starszego. Pochodzi z faksymile na podstawie drugiego wydania *Topografii...* z około 1680 roku, które ukazało się w 1965 roku w Bärenreiter Verlag w Kassel i Bazylei z polskimi słowami Lucasa Heinricha Wütricha.

* * *

Dębnowska biblioteka jest jedynym na terenie miasta i gminy centrum informacji o regionie, dzięki czemu skupia regionalistów, pasjonatów wiedzy o przeszłości i czasach współczesnych. W ramach tej współpracy powstają m.in. prace, które są publikowane na łamach wydawanego przez bibliotekę dwumiesięcznika „Merkuriusz Dębnowski”, prace drukowane w ramach serii „Dębnowska Biblioteczka” (19 pozycji), także inne. Organizowane są wystawy o tematyce regionalnej, spotkania z twórcami i regionalistami. Dział zbiorów regionalnych służy zarówno ludziom nauki jak i młodym czytelnikom, studentom, a także pasjonatom zajmującym się regionem lub piszącym o nim.

Zbiory regionalne tworzą głównie wydawnictwa zwarte tj. książki i broszury związane z tematyką regionu, miasta i okolic, to jest z historyczną Nową Marchią, usytuowaną obecnie w części województw: zachodniopomorskiego i lubuskiego. Biblioteka gromadzi także inne zbiory i archiwalia, niezależnie od ich formy, postaci i języka. Sporą część zasobów stanowią zbiory niemieckojęzyczne, głównie dotyczące byłego powiatu Königsberg/Chojna i oczywiście dawnego Neudamm/Dębna. Cennymi materiałami zawierającymi elementy regionalizmu są niepublikowane prace magisterskie, licencjackie i dyplomowe. Autorami tych prac są głównie mieszkańcy Dębna. Opracowano w nich ważne zagadnienia dotyczące: historii, kultury, sportu, turystyki, administracji, przyrody i ochrony środowiska, rozwoju i działalności instytucji w regionie itp.

W dziale regionalnym gromadzone i przechowywane są także zbiory kartograficzne. Dotyczą one przede wszystkim terenu Dębna, a także byłego powiatu chojeńskiego, dawnej Nowej Marchii i Brandenburgii. Zbiory ikonograficzne, a w szczególności: stare pocztówki, fotografie dawne i współczesne, slajdy, ryciny itp. Zbiory te pochodzą zarówno z zakupów własnych biblioteki, jak i z darów.

Od początku, tj. od 1946 roku biblioteka i wyodrębniony znacznie później dział regionalny, gromadzi i udostępnia kroniki miasta i gminy Dębno, powiatu chojeńskiego, dębnowskich przedsiębiorstw i instytucji, w większości już nieistniejących. Gromadzi także dokumenty życia społecznego, wydawnictwa ciągłe – czasopisma archiwalne, w tym niemieckojęzyczne, prasę dębnowską i regionalną, biuletyny informacyjne wydawane przez urząd miejski i starostwo powiatowe itp.

Pełniejsze omówienie „Zasobów Działu Regionalnego Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Dębnie” zainteresowani czytelnicy znajdą w pracy dyplo-

mowej (pod tytułem j/w), bibliotekarki działu regionalnego – Karoliny Sielickiej, napisanej w 2010 roku pod kierunkiem dr Małgorzaty Lipińskiej w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej – Instytut Humanistyczny w Gorzowie Wlkp., na studiach podyplomowych Bibliotekoznawstwo z Informacją Naukową.

Zbiory działu regionalnego dębnowskiej biblioteki stoją do dyspozycji wszystkich zainteresowanych historią Dębna i naszego regionu.